

*Szabó Máté (szerk.):
Civil társadalom:
elmélet és gyakorlat*

A civil társadalom témakörében jelent meg az ELTE Állam- és Jogtudományi Kar Politikatudományi Doktori Iskola új könyvsorozatának legelső kötete. A vaskos mű sorozatszerkesztője és egyben a Doktori Iskola vezetője dr. Bihari Mihály egyetemi tanár, míg a bevezető tanulmány szerzője és a kötet szerkesztője, egyben a Politikatudományi Intézet igazgatója dr. Szabó Máté egyetemi tanár. A kötet megjelenése, annak témaválasztása és a könyvsorozat indítása önmagában véve is különös figyelmet érdemelne, de ebben az esetben ennél is több történt.

A kötet ugyanis az 1993-ban indult Politikatudományi Doktori Iskola 2004/2005. tanévének, a Szabó Máté által meghirdetett és a civil társadalomról szóló doktori kurzusán született huszonhárom dolgozat legjobbjait tartalmazza. A tömegoktatás sokat kárhozott körülményei között nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy itt egy intenzív tanár-diák munkakapcsolat és egy-két féléves kutatószeminárium során születtek publikálásra érett tudományos munkák. Ha mindehhez hozzátesszük, hogy mindez a civil társadalom témakörében jött létre, amelynek az egyetemi szintű oktatásban és a téma doktori iskola keretében történő feldolgozása kivételnek számít nemcsak Magyarországon, de a nagyvilágban egyaránt, akkor joggal mondhatjuk, hogy itt egy iskolateremtő folyamatról és példaértékű kezdeményezésről van szó. A kötetbe válogatott tanulmányok minősége okán pedig nemcsak az egyetemek falai között érdemel figyelmet és vívhat ki rangot a kötet, hanem a tudományos érdeklődésen túlmutató közönségigény is képes kiszolgálni. A Politikatudományi Doktori Iskola keretei között folyó munka érezetnői fogja pozitív hatását „az elméletek között hány-

kolódó” vagy éppenséggel „az elméletek nélkül” dolgozó civil szervezetek körében is. Mindezekben túlmenően pedig már konkrét eredményeket is hozott az itt folyó munka, hiszen ennek hatásaként is betudhatóan létrejött – a már komoly sikereket maga mögött tudó – *Civil Szemle* folyóirat.

A tanulmánykötet, Szabó Máténak önmagában véve is érdeklődésre igényt tartó bevezető tanulmányán és a nóvumnak számító, összefoglaló igényű megszületett záró téziseket tartalmazó részen kívül (szerzők: Szűcs Zoltán Gábor és Tóth Csaba), összesen tizenhét tanulmányt foglal magába. A kötetet majdnem pontosan felezi meg a *Nemzetközi és európai tapasztalatok* című és *A magyar fejlődés* címet viselő két fejezet.

A tanulmányok kivétel nélkül jó vagy kiváló munkák, amelyek tartalmazzák a magyar és idegen nyelvű szakirodalom feldolgozását, és amelyek olvasmányos stílusban íródtak. Különösen nagy értékűek a tanulmányoknak, hogy önálló kutatáson alapulnak. Mindez hitelesíti az önálló következtetések levonását, és a kötetet a civil társadalomról szóló szakirodalom immár fontos, a további PhD-hallgatók számára nehezen megkerülhető művé avatja.

Az első és talán legfontosabb kritikái – egyáltalán nem eredeti – megállapításom, hogy nehéz az alapkiindulás, nehéz a civil társadalom definiálása. Baj van a fogalmi háttérrel! Valamennyi tanulmány beleütközik a civilség, a civil társadalom meghatározásának fogalmi szövedékébe, majd pedig – tisztelet a kivételnek – bele is gabalyodik. Van olyan szerző, aki mindezt belátóan eltűri, és van olyan szerző, aki új definiálási kísérletekkel áll elő. Azonban minden bizonnyal azok a szerzők tudnak koherens módon haladni a civil társadalom sűrű szövedékében, akik eleve a számukra tetsző, a vonatkozó témához illeszthető egyik, ilyen-olyan definíciót választják ki a maguk számára. Ez a választás tudományos szempontból inkoherens, gya-

korlati szempontból azonban használható, egyben pragmatikus választást jelent, és jól illeszkedik a civil társadalomra úgy általában véve igaz kreativitásához és innovatív készségéhez. Mindez természetesen nem egyedi problematika, hiszen mindez igaz, hogy mást ne említsünk, a világhírű Londoni Közgazdasági és Politológiai Egyetem (LSE) által kiadott *Globális civil társadalom* című, nagyléptékű – a Typotex Kiadó jóvoltából már magyarul is olvasható – évkönyveire, a téma élő klasszikusainak tanulmányaira is.

Ani egyik oldalon talán hátrány (nincs egységes elfogadott egy-három-öt definíció), az a másik oldalon előny. A kötet olvasója ugyanis pontosan láthatja, hogy a civil társadalom fogalma milyen széles értelmezési tartományokban mozog, hogy a fogalom milyen történelmi, ideológiai, aktuális stb. értelmezéseken ment és megy keresztül. Az olvasó minderről kap egy tudományos igényű megjelentetett véleményhalmazt, de mondhatnánk úgy is, hogy a civil társadalom definícióinak kislexikona is fellelhető a kötetben.

Nehezebben tudom feloldani azt a problematikát, amely a kiválasztott definíció következetlen használatában jelenik meg. Konkrétabban megfogalmazva, Selmeczi Dóra a *Pártszervezetek megerősítése – civil hálózat teremtő kezdeményezések* című és Varga Krisztián *A haderő demokratikus kontrollja és a civil társadalom Magyarországon* tanulmányáról gondolom azt, hogy a saját maguk által, a kiválasztott témához választott definícióval kerülnek ellentmondásba. Az egyébként tehetséges szerzőknek a szerencsés és aktuális témaválasztása (polgári körök és hadsereg ellenőrzése) különösen felértékeli az erről írt szaktudományos munkájukat és az abban megfogalmazott konklúzióikat. Szakmai vita tárgyát kell hogy képezze ugyanis az, hogy a polgári körök mennyiben tekinthetők a civil társadalom részének (a szerző állításával ellentétben, szerintem

semennyire), továbbá hogy a hadsereg demokratikus ellenőrzése a posztkommunista Magyarországon csak a leírt séma szerinti módon történik (szerintem másként).

A jó és kiváló dolgozatok közül szeretném kiemelni Balázs Gábornak a *Társadalmi mozgalmak és a politikai hatásaik az ezredforduló Franciaországában* című munkáját annak hallatlan nagy tárgyi ismeretanyaga és – csak azt tudom mondani – intellektuális témakezelése okán. Ablaka Gergely *Civil társadalom az iszlám világban* című munkája magabiztosan bizonyítja, hogy van és lehet civil társadalom az üveghegyen túl is, a nyugati típusú társadalmi berendezkedésen kívül is: az iszlám világban is. (A jelen franciaországi események pedig napi aktualitást adnak mindkét dolgozatnak!) A megszokott sémákban való gondolkodással szakít, vagy más szempontból való végiggondolást mutat Zotter Judit a *Civilek és civilebbek (A civil társadalom, a politika és a nők kapcsolata a feminista politikaelméletben)* című és Hegedűs Dániel *Egy rendezetlen viszony fogalmi dichotómiái. Civilek a kisebbségi vagy kisebbségek a civil társadalomban?* című dolgozata. Zotter Judit írása kerekre csiszolt munka, amelyet nem tudok elmondani Hegedűs Dániel tanulmányáról. Hegedűs Dániel a határon túli magyar civil szféra kérdéseit veszi sorra, és számomra meglepő módon a Németországban élő szorb kisebbség helyzetét elemzi, miközben adós marad az átkötésekkel, az analógia megteremtésével. Nagyidai Gertrúd *A regionalizmus változó geometriái* című dolgozata izgalmas elemzésekre ad lehetőséget, tekintettel a régió-megye és állam, valamint helyi és törvényhozói testület közötti konfliktusra. Szűcs Zoltán Gábor *A civil társadalom mint politikai nyelv a rendszerváltó vitákban* című dolgozata nekem – ebben, a szükségszerűen rövidített formájában – befejezetlen. Izmindi Richárd szellemes témaválasztásával, *Civil társadalom a kormány- és pártprogramokban*

című munkájával többet ígér, mint amennyit adni tud, ami minden bizony-nyal nem az ő, hanem az elemzett anyagok hibája: a legkifinomultabb módszerrel is nehéz bármit is találni ott, ahol alig van valami.

A politológia legújabb, Magyarországon Vedres Balázs és munkatársai által kutatott témája a civil szervezetek megjelenése az interneten. Mihályffy Zsuzsanna munkája mindenképpen újdonság, és tanulságos lehet a gyakran csak a virtuális térben létező, illetve tanulmánya szerint ott is csak éppen hogy létező civil (pseudó) szervezetek számára is. Pupek Emesének a *Civil szerepvállalás a fejlesztéspolitikában* című tanulmánya korrekt munka, amelynek különös értékét az empirikus adatokon

nyugvó kutatási eredmények adják. Nizák Péter *Demokráciafejlesztési stratégiák és a magyar civil szektor szintén* korrekt munka, de nekem túlságosan deskriptív. Ezzel együtt különösen tanulságos olvasmány lehet a budapesti Demokrácia Központ kétes értékű megnyitásának fényében. Ebből is látható, hogy a kötet címzettjei nemcsak a civilek és nehezen körülírható mozgalmak lehetnek, hanem az egyértelműen nem civilek és ezen belül a politikusok és pártjaik is. (Szabó Máté szerk.: *Civil társadalom: elmélet és gyakorlat. Budapest: Rejtjel Kiadó, 2005. 364 p.*)

Csapody Tamás

egyetemi adjunktus, Semmelweis Egyetem, Magatartástudományi Intézet

*Sinkovics, Joseph G. –
Horvath, Joseph C. (szerk): Viral
therapy of Human Cancers*

A rosszindulatú daganatos megbetegedések, amelyek a legősibb idők óta kezdve sújtják az élőlényeket, emberek közötti előfordulásuk gyakorisága és halálkoki statisztikai mutatóik szerint napjainkra – a lyoni Nemzetközi Rákkutatási Központ epidemiológiai felmérése alapján – Európa számos országában valóságos népbetegséggé terebélyesedtek. A hazai betegségstatisztika élére került daganatos megbetegedésekről nem csekély elkeseredéssel még azt is tudomásul kell vennünk, hogy harmincnégy európai ország rákstatisztikai adatainak nemzetközi rangsorában a magyar férfiak és a magyar nők – sajnálatos módon – az első illetve a második helyet foglalják el.

A rákstatisztika riasztó adatai alapján érthető, hogy hazai szakirodalmunkban is bőségesen találunk a rosszindulatú daganatok kísérletes kóroktanával, kórfejlődés- és kórsvettnával, hisztokémiájával, klinikai diagnosztikájával, a rákos betegek gyógykeze-

lésével, a daganatos megbetegedések megelőzésével foglalkozó, a rákkutatás újabb és újabb hazai és külföldi eredményeit ismertető beszámolókat. A megjelenő közlemények tekintélyes számának emelkedése egyben azt is mutatja, hogy a probléma továbbra is fennáll, hiszen a rosszindulatú daganatok kóroktana alapján véve ismeretlen, a megfelelő gyógykezelés megválasztása nehéz, a gyógyulás bizonytalan, a kísérletezés veszélyes.

Az orvostörténet tanítása szerint egyetlen betegségre vonatkozó ismereteink fejlődése magában hordozza az orvostudomány egészének fejlődését. Ez is indokolja, hogy az új irányba mutató könyv ismertetése előtt tekintsük át nagy vonalakban az *onkológiáról* szerzett ismereteink gyarapodását.

A rák első előfordulását őslények fosszilis maradványain, első szakmai ismertetését az *Ebers-papyrusban*; *karcinoma* (gör. rák) elnevezéssel *Hippokratész* műveiben találjuk meg. A rák kialakulásáról vallott elképzeléseket követhetjük a vallás, illetve a spekulatív filozófia tanításai, majd az asztrológia és az alkimia tévtanai után a patomorphológia alapjaira épült ismereteinkben. Ez utóbbiak azonban csak annyiban vitték előre a tudományt, hogy